

Kolektywy

Kategorie: Instytucje

Zbiorcze kwatery dla wsiedlonych Żydów z Zachodniej Europy i Protektoratu Czech i Moraw (vide Deportacje Żydów z Rzeszy i Protektoratu).

W związku z wsiedleniem jesienią 1941 r. prawie 20 tys. Żydów z Europy Zachodniej i Protektoratu Czech i Moraw budynki szkolne zostały przeznaczone na kwatery dla wsiedlonych. Ich utworzenie było uzasadnione niższymi kosztami utrzymania oraz łatwością prowadzenia powstałych w ten sposób gospodarstw. Po likwidacji kolektywów w pierwszej połowie 1942 r. budynki te wykorzystano na siedziby nowych resortów.

Każdy kolektyw miał reprezentantów (tzw. blokowi), którzy odpowiadali za porządek, a także organizację pracy, przydziały żywności itd. W każdym dostępni byli lekarz, dwóch pomocników oraz trzy sanitariuszki. Kontrolę zaopatrzenia prowadzili kierownicy kolektywów, a po utworzeniu Wydziału dla Wsiedlonych (vide) jego kierownictwo.

24 stycznia 1942 r. we wszystkich kolektywach wybrano mężów zaufania, tj. przeciętnie w każdym kolektywie było 5 osób reprezentujących to stanowisko (1 osoba na pokój). Reprezentowali oni swoich wyborców w kontaktach z Wydziałem i z kierownictwem danego kolektywu. 25 stycznia w lokalach kuchen dokonano wyboru dla ludzi z transportów, których umieszczono w prywatnych mieszkaniach.

Wraz z przybyciem Żydów z Rzeszy i Protektoratu [Wydział? Kuchen](#) (vide) dostarczał gotowe posiłki w postaci obiadów. W końcu października 1941 r. zorganizowano cztery kuchnie, które Wydział zaopatrywał i którymi pomagał zarządzać. Kierownictwo kolektywów rozporządzało żywnością przypadającą z tytułu kart żywnościowych (vide), w zakresie racji pozakuchennych. Żywność poza przydziałami kuchennymi dostarczał kolektywom Wydział Apropowizacji (vide).

Na rzecz kolektywów potrącano 2/3 sumy otrzymywanych przez wsiedlonych przekazów pieniężnych (vide).

Mimo prób wcześniejszego przygotowania kolektywów do przyjęcia tak dużej liczby osób nie były one gotowe w momencie przyjazdu transportów. Mieszkańcom brakowało podstawowych udogodnień, np. tylko jeden z dziesięciu kolektywów posiadał bieżącą wodę i toalety. W pozostałych latryny znajdowały się na podwórzach. Dla chorych zapewniono kubły na korytarzach.

Kolektywy ze względu na panujące w nich katastrofalne warunki życia stawały się szybko ogniskami epidemii różnych chorób (vide Epidemie). Jeden z więźniów getta, Lolek Lubiński (vide), tak wspominał wizytę u kolegi w kolektywie praskim: „Mieszka on w kolektywie na Franciszkańskiej 29. Gdy pierwszy raz byłem u niego i widziałem, w jakich warunkach ci ludzie tam żyją, to mi się po prostu żyć odechciało. W pokoju, gdzie mieszka Milan, śpi przeszło 50 osób. Zrobione tam są prycze jak na jakimś staromodnym okręcie, to jest jedna nad drugą. Na każdej pryczy, która ma metr szerokości, śpi dwóch ludzi. Gdy przyszedłem do tego pokoju, to formalnie nie było czym oddychać. Strasznie gorąco i duszno. Na domiar tego wszystkiego leży tam dziesięć osób chorych na grypę i anginę. Stojąc tam, ma się wrażenie, że się przeżywa jakiś fantastyczny sen. Sytuacja tych ludzi jest bardzo kiepska”¹.

Sytuację w kolektywach opisywał [Oskar Singer](#) (vide): „W kolektywach ludzie nie cierpieli tak bardzo z powodu zimna. Ogrzewały ich opary stłoczonej ludzkiej masy. Lgnęli jak zwierzęta do ciepła swych ciał. W korytarzach panowało jednak nieznośne zimno. Stały tam kubły. Jednak tylko chorzy mogli z nich korzystać. W budynku przy ul. Franciszkańskiej 29 jeden kubeł musiał wystarczyć dla kilku setek ludzi. [...] Kubły te zawsze były przepełnione. Odżywianie i uwiad starczy powodowały oczywiście biegunkę. Nic więc dziwnego, że najbliższe otoczenie kubła, a także i pokoje były zanieczyszczone”².

Początkowo Mordechaj Chaim Rumkowski sugerował, że wsiedleni mogą szukać miejsca u mieszkańców getta, ale szybko pojawił się zakaz wynajmowania lokali przez miejscowych nowo przybyłym. 31 października 1941 r. rozplakatowano obwieszczenie (vide) skierowane głównie do nowo osiedlonych, informujące, że jedynie Wydział Mieszkaniowy jest uprawniony do przydzielania mieszkań. Za samowolny wynajem groziła kara pozbawienia mieszkania. Dodatkowo pogłębiło to kulturowe i społeczne rozdzielanie

wsiedlonych od Żydów mieszkających w getcie łódzkim. W miarę przydzielania wsiedleńcom mieszkań likwidowano kolektywy. 3 grudnia 1941 r. przeprowadzono spis mieszkańców kolektywów, który wykazał istnienie sześciu: dla transportu Praga II – Łagiewnicka 37, Praga III – Franciszkańska 27, Praga III – Łagiewnicka 37a, Praga IV – Marysińska 48, Praga V – Franciszkańska 29, Kolonia – Otylii 14. 10 grudnia odnotowano siódmy – dla mieszkańców z Frankfurtu przy ul. Masarskiej 22.

Kolektywy były likwidowane od marca do maja 1942 r. Po deportacjach w maju 1942 r. (vide Deportacje II–V 1942) w miejscu dawnych kolektywów tworzone [resorty pracy](#) (vide).

Izabela Terela

Przypisy

1. L. Lubiński, Dziennik, oprac. A. Łagodzińska, Łódź: Muzeum Miasta Łodzi, 2014, s. 98.
2. O. Singer, „Przemierzając szybkim krokiem getto...” Reportaże i eseje z getta łódzkiego, red. J. Baranowski i in., tłum. K. Radziszewska, Łódź: Oficyna Bibliofilów, Archiwum Państwowe w Łodzi, 2002, s. 104.

Źródła

Kronika, t. 1, s. 357, 3.12.1941; L. Lubiński, Dziennik, oprac. A. Łagodzińska, Łódź: Muzeum Miasta Łodzi, 2014.

D. Dąbrowska, Wsiedleni Żydzi zachodnioeuropejscy w getcie łódzkim, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1968, nr 1/2 (65/66); K. Radziszewska, Wydział dla Wsiedlonych w getcie łódzkim w świetle dokumentów archiwalnych i tekstów autobiograficznych, „Zagłada Żydów. Studia i materiały” 2020, nr 16, s. 554–577; eadem, Żydzi zachodnioeuropejscy w getcie łódzkim w świetle dzienników i wspomnień z getta [w:] Fenomen getta łódzkiego 1940–1944, red. P. Samuś, W. Puś, Łódź: Wydawnictwo UŁ, 2006; S. Rozenstajn, Notatnik, oprac. M. Polit,

Warszawa: Stowarzyszenie Centrum Badań nad Zagładą Żydów i Żydowski Instytut Historyczny, 2008; O. Singer, „Przemierzając szybkim krokiem getto...” Reportaże i eseje z getta łódzkiego, red. J. Baranowski i in., tłum. K. Radziszewska, Łódź: Oficyna Bibliofilów, Archiwum Państwowe w Łodzi, 2002.

Tagi

administracja żydowska deportacje Żydzi z Rzeszy i Protektoratu

Data aktualizacji: 30-07-2026

Data dodania: 19-09-2025